

УДК 37+070:[316.774:351.751]

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2022-14.12>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

НОВАК ТЕТЯНА ВІТАЛІВНА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
tanjabehok@gmail.com
orcid.org/0000-0003-0741-2430

У статті розкрито проблему формування медіаграмотності населення, розвитку критичного мислення, захисту від маніпуляцій як актуального питання сьогодення. Провідна роль у вирішенні цього завдання належить медіаграмотним педагогам, які б досконало володіли знаннями в галузі медіаосвіти та вміли використовувати їх на практиці, у підготовці дітей до дорослого життя. Розкрито сутність поняття «медіаграмотність», проаналізовано поетапно формування медіаграмотності особистості від народження та впродовж життя.

Акцентовано увагу, що заклади вищої освіти спонукають викладачів до підвищення рівня медіаграмотності шляхом участі у курсах, вебінарах та тренінгах. Запропоновано у закладах вищої освіти впроваджувати медіаосвіту у процесі вивчення обов'язкових та вибіркових освітніх компонент, зокрема «Основ медіаграмотності». Досліджено сайти, проєкти, портали, медіаресурси, державні реєстри та онлайн-сервіси, які сприяють підвищенню рівня компетентності населення в галузі медіа. Проаналізовано діяльність викладачів, напрямів, шкіл, кіноклубів медіаосвітньої спрямованості. Розкрито роль медіаосвіти в російській пропаганді.

Визначено, що критичне мислення – це основа медіаграмотності. Розвивати його потрібно починати з раннього віку. Обізнаний в сфері медіа, значить озброєний. Медіаграмотність – це життєво важлива навичка, яку має мати кожен.

Це знання, які без перебільшення впливають на долю країни та на вектор її розвитку.

Ключові слова: медіаграмотність, медіаосвіта, сучасне інформаційне суспільство, критичне мислення, маніпуляції, фейкова інформація.

Постановка проблеми. Вплив засобів масової інформації дуже суперечливий. Вони розширюють світогляд, знайомлять із досягненнями в різних сферах людської життєдіяльності. Водночас саме через медіа проникає велика кількість інформації антигуманного, бездуховного, аморального змісту; зростають можливості маніпуляції свідомістю людей, поширення неправдивої, фейкової інформації. Підвищення уваги до сучасного медіапростору стає все більш актуальним завданням для всіх соціальних та освітніх інститутів. У сучасному світі потрібні люди, які здатні самостійно діяти, бути відповідальними, вміти відстоювати власні погляди.

Провідна роль у вирішенні цього завдання належить медіаграмотним педагогам, які б досконало володіли знаннями в галузі медіаосвіти, мали високий рівень медіаграмотності

та вміли використовувати їх на практиці. Такі фахівці мають бути достатньо компетентними в умовах великого обсягу інформації, правильно оцінювати її якість, а також здатні критично мислити, відбирати, аналізувати, синтезувати необхідну медіаінформацію, розрізняти неправдиві повідомлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна увага в педагогічній науці приділяється питанням теорії і практики медіаосвіти, зокрема: історії медіаосвіти в різних країнах (Л. Мастерман, А. Новикова, В. Робак, І. Чемерис та ін.); основним формам та методам організації медіаосвітньої діяльності в навчальних закладах (Н. Духаніна, Л. Найдюнова, О. Невмержинська, Г. Онкович, І. Сахневич та ін.); моделям, методам, вітчизняному і світовому досвіду медіаосвіти (Д. Бекінгем, О. Федоров, О. Шариков, С. Шумаєва); меді-

аосвіті у професійній підготовці майбутніх учителів (Ю. Казаков, Н. Шубенко та ін.). Однак невирішеними залишаються питання, пов'язані з формуванням медіаграмотності сучасного населення в умовах сьогодення.

У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні «медіаграмотність» трактується як «рівень медіакультури, який стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують» [3]. Зауважимо, що в запропонованому визначенні не звертається увага на оволодіння теоретичними знаннями в галузі медіа, уміннями пошуку та активного використання пізнавальної інформації у навчальному процесі, створенні власних медіатекстів. У контексті нашого дослідження більш вагомим є тлумачення «медіаграмотності» запропоноване І. Жилавською, як «вміння аналізувати та синтезувати медійну реальність, вміння «читати» медіатекст, здатність використовувати медійну техніку, знання основ медіакультури, тобто результату медіаосвіти» [2, с. 85].

На нашу думку, «медіаграмотність» – це грамотність у сфері медіа, яка включає знання основних видів медіазасобів, змісту, форм і методів їх застосування, вміння критично сприймати, аналізувати, оцінювати інформацію, отриману з різних медіа, пошукові навички та навички, добирати та створювати інформаційно-пізнавальні, презентаційні та розважальні медіатексти.

Медіаграмотність пов'язана із здатністю експериментувати, інтерпретувати, аналізувати, оцінювати та створювати медіатексти. Слушними є міркування британського науковця Джейн Браун (Jane D. Brown). За його словами, поняття медіаграмотності в другій половині ХХ ст. трансформувалось у здатність компетентно аналізувати і вміло оцінювати й використовувати друковані форми комунікації, кіно, радіо- та телепрограми, а також Інтернет [9, с. 172].

Формулювання мети статті. Метою дослідження є аналіз особливостей формування медіаграмотності населення від народження до впродовж всього життя. Вивчення поетапного впровадження медіаосвіти в закладах дошкільної освіти, загальноосвітніх та закладах вищої освіти, за допомогою методично обґрунтованих напрямків, форм, засобів та вправ.

Виклад основного матеріалу. Підготовка до формування медіаграмотної особистості розпочинається ще з утроби матері. Під час внутріутробного періоду на дитину впливають не лише умови та спосіб життя мами, а також і медіаконтент, який сприймає мама, в якому живе та якому довіряє.

У перші роки життя, основною потребою дитини є спілкування з дорослими, через певну зайнятість та невміння організувати правильний процес виховання та розвитку дитини, батьки довіряють сучасним, на їх погляд, розвивальним відеоматеріалам, мультфільмам та іграм і таким чином у дитини формується медіазалежість від сучасних гаджетів вже з перших років життя. Діти стають більш агресивними, вони не вчаться самостійно мислити, думати, не вміють чекати, їм постійно потрібні нові емоції і враження, які дає сучасний медіаконтент. Однак живого спілкування та виховання не можливо замінити жодними сучасними медіазасобами. Діти не змінилися, змінилися батьки, які живуть в інформаційному суспільстві і які все менше часу приділяють своїм дітям, діти потребують спілкування і спільного проведення часу.

У дітей дошкільного віку відсутній достатній життєвий досвід, вони ще схильні до сліпого наслідування привабливих образів. На сьогоднішній день саме медіа є провідним чинником соціалізації. Тому дуже важлива медіаграмотна робота з інформацією в цьому віці. Дошкільний вік є важливим етапом інтелектуального, фізичного та психоемоційного розвитку дитини. В цьому віці дитина вже вміє активно використовувати сучасні медіа, користуватися телефоном, тобто вона вже живе в сучасному світі медіа. Надмірне перебування в медіапросторі негативно впливає на формування самостійності в дитини, кри-

тичного мислення, пам'яті, власної позиції, творчої спрямованості.

Медіаосвіта в закладах дошкільної освіти реалізується в роботі з вихователями, дітьми та паралельно взаємодіючи з батьками. Адміністрація та методисти сприяють організації та проведенню методичних заходів із впровадження медіаосвіти. Вихователі взаємодіють з батьками, проводять тренінги, семінари, круглі столи, онлайн зустрічі, навчають батьків медіаграмотності та безпосередньо долучаються до вибору медіаповідомлень дітьми, їх дозування, встановлення батьківського контролю, відповіді на запитання після побаченого тощо.

Ми рекомендуємо на обласному та регіональному рівнях залучати фахівців відповідного профілю до проведення навчання для вихователів, методистів, адміністрації та батьків. Навчання, окрім теоретичних основ, має включати технічні вміння користування сучасними медіазасобами, ознайомлення з відеоматеріалами пізнавально-розвивального спрямування, пошукові навички, знання різноманітних джерел інформації, вміння аналізувати та розрізняти фейкову інформацію, пропаганду власних позицій, неправдивих фактів з метою збагачення, реалізації незадоволених потреб.

«На основі отриманих знань діти разом з вихователем можуть пізнати секрети радіоэфіру, зануритись у цікавий і захопливий процес створення коміксів, колажів, газети, усвідомили власну здатність впливати на зміни в суспільстві через підготовку і зйомку соціальної реклами. Така активна діяльність сприятиме розвитку творчості, фантазії, уваги, мислення, мовлення, оскільки діти випробовують себе в ролі сценаристів, авторів текстів, акторів, режисерів, операторів та художників» – за матеріалами Н. Литовченко [4].

Сучасні медіазасоби, у випадку грамотного використання, сприяють досягненню бажаної мети виховання, формуванню екологічної, моральної, естетичної культури, пізнавальному і мовленнєвому розвитку. Зазначене сприяє підготовці дитини дошкільного віку до навчання в школі.

Нова українська школа сприяє підготовці учнів до життя в сучасному світі, формуванню життєвих практичних навичок, які допоможуть адаптуватися у суспільстві. Інформація керує світом у сучасному житті, тому дитина мусить вміти її знаходити, критично оцінювати, знати джерела достовірної інформації, вміти захиститися від маніпуляцій, неправдивих відомостей.

На формування особистості дитини молодшого шкільного віку впливає інформація отримана з різних медіа. Саме тому в типовій освітній програмі для початкової школи передбачено змістову лінію «Досліджуємо медіа». У початковій школі діти продовжують навчатися критично мислити, шукати й перевіряти інформацію, аналізувати медіаповідомлення і самостійно створювати власні, правдиві медіапродукти.

З метою навчання дітей правдиво сприймати інформацію пропонуємо різноманітні вправи, методи, ігри, зокрема гру «З твердження про мене». Кожна дитина вигадує три твердження про себе, один з яких неправда, й називає їх перед класом. Діти, ставлячи уточнювальні запитання, намагаються здогадатися, який із цих тверджень є неправдивим.

З метою навчання дітей перевіряти джерела інформації автори посібника для вчителів «Медіаграмотність у початковій школі» [5] пропонують такий підхід: пояснювати дітям, що таке «здорове» медіаповідомлення на прикладі «медіаїжі», яку ми споживаємо кожного дня. «Медіакухар», тобто автор повідомлення, обирає, з яких «продуктів» готувати, а люди обирають, якій «кухні» надавати перевагу – здоровій, тобто правдивій інформації, чи фастфуду жовтої преси. Харчування має бути збалансованим. Так само і «медіахарчування» має складатися з різних і перевірених джерел, аби не отруїтися фейками та джінсою» [1].

У сьогоднішніх умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну важливу роль має пропаганда серед населення, яка відбувалася впродовж багатьох років в країні агресора і продовжується далі. Понад 80% населення підтримують війну та вірять, що це є дійсно спеціальна операція із звільнення російсько-

мовного населення, повне звільнення «ЛНР» та «ДНР». Великий потік неправдивої інформації нині заповнив інформаційний простір, населення території загарбника, отримуючи неправдиву інформацію, підтримує так звану спецоперацію, не знаючи, що насправді відбувається в Україні, скільки зруйновано міст, сіл, убито та знищено мирного цивільного населення.

З метою протидії впливу неправдивої інформації, у соціальних мережах створюються групи, центри протидії дезінформації. Це ще раз підтверджує, що не потрібно довіряти публікам окупанта, а потрібно довіряти лише перевіреним джерелам. Необхідно зазначити, що велика кількість ігор та практичних вправ для розвитку медіакомпетентності учнів початкових класів запропоновано у посібнику «Медіаграмотність у початковій школі». Він спрямований на формування медіаграмотного учня, який буде захищений від потенційно шкідливих ефектів сучасних медіа. Через вправи та ігри діти вчаться аргументувати свої думки, з повагою ставитися до поглядів інших, розвивають усне та писемне мовлення [5].

Співавторка згаданого посібника І. Іванова запевняє, що вміння правильно користуватися медіа стає у пригоді і вчителю. Адже використання медіаресурсів під час навчання допомагає наочніше пояснити матеріал зацікавити покоління, яке не пам'ятає нічого без Інтернету. На нашу думку, вивчення навчальної дисципліни «Основи медіакультури» необхідно розпочинати, ще з 1 класу. Саме тому підготовка вчителів виходить на перший план, вони мають бути лідерами змін.

У професійно-технічних навчальних закладах рекомендуємо студентам ефективно використовувати відеоматеріали професійно-орієнтованого спрямування, періодично переглядати відео, пов'язані з професійним навчанням відповідного профілю, записи ефективного та правильного проведення трудових операцій майстрами та працівниками як вітчизняного так і зарубіжного рівнів.

Медіаграмотні студенти закладів вищої освіти вміють приймати обґрунтовані рішення, критично розуміти та взаємодіяти із засобами

масової інформації. З метою розвитку медіаосвіти здобувачів вищої освіти рекомендуємо викладачам підвищувати рівень особистої медіаграмотності, знання з теорії та методики медіаосвіти. Виявляти та розвивати у студентів здібності до оцінки медіатекстів, їх адекватного розуміння; активізації уваги, зорової пам'яті, критичного, логічного, творчого, образного та інтуїтивного мислення. Завдання викладачів сприяти розвитку рефлексивних здібностей, практикувати написання есе та міні творів, відео/фотозйомку, макетування стінної газети, створення презентацій, монтування відеоповідомлень особистого та навчально-пізнавального змісту, які сприяють розкриттю особистості студента, удосконаленню методичної підготовки та формуванню медіакомпетентності учнів [1].

Формування медіаграмотності студентів безпосередньо пов'язано із компетентністю викладачів в галузі медіа. Тому пропонуємо організувати та активно залучати викладачів до онлайн семінарів, вебінарів, конференцій, курсів із медіаосвіти, які мають окрім теоретичної, методичну та практичну спрямованість.

Логіко-системний аналіз медіаповідомлень пропонуємо проводити у процесі вивчення всіх обов'язкових та вибіркових освітніх компонентів, а також під час вивчення курсу «Основи медіаграмотності», який сприяє технічній, методичній та інформаційній підготовці майбутніх учителів.

Студентів навчають як розпізнавати фейкові новини. Активно використовують портал «Media Sapiens», який допомагає відрізнити якісну та правдиву інформацію. На порталі розміщені добірки книг про медіаосвіту, медіаграмотність, цікаві медіадослідження, анонси медіаподій тощо. Нами проаналізовано та запропоновано для широкої аудиторії сайти, проєкти, портали, медіаресурси, які сприяють підвищенню рівня компетентності населення в галузі медіа.

Медіаосвіта і медіаграмотність – це портал, який створений на базі онлайн-бібліотеки з медіаосвіти [6]. На порталі розміщені розробки занять з медіаосвіти для вчителів закладів дошкільної освіти: навчальний календарик розвитку критичного мислення,

збірник «Медіаграмотність у дошкільному закладі (для дітей 5-6 р.)», який об'єднав у собі низку вправ, які допоможуть педагогу навчити дітей розуміти інформацію. Запропоновано конспект комбінованого заняття з Лего конструювання. Для вчителів молодших, середніх та старших класів запропоновано програми уроків, публікації, відеоматеріали, презентації [6].

Розміщено інформацію для викладачів закладів професійної освіти та закладів вищої освіти. Зокрема: відеопрезентація посібника «Медіаосвіта на заняттях математики», діалогом для наймолодших Soft skills для розвитку дитини: емоційний інтелект, комунікація та медіаграмотність, за редакцією О. Волошенюк; посібник: «Медіаосвіта на заняттях фінансової грамотності»; відеокурс до посібника «Освітні практики в часи інфодемії, або Як не ізолюватися від правди»; відеолекція з української мови та медіаграмотності «Як спілкуватися з медіа незалежно й аналітично». Курс відеолекцій «Освітні практики в часи інфодемії, або як не ізолюватися від правди».

На порталі також розміщена інформація для медіаспоживача та бібліотекаря. Зареєструвавшись на сайті, є можливість отримати бюлетень Академії української преси з актуальними новинами, анонсами та іншими матеріалами. Розміщено онлайн ігри «Медіа-знайко», «Пригоди Літератуса» тощо.

Останні новини на сайті – це вправа «Урок мовленнєвого розвитку» для використання на уроці української мови, лекція «Поняття і загальний алгоритм критичного мислення», конкурс медіаторчості «Війна нашими медіа-очима»; публікація, яка стосується проблеми вимірювання наслідків поширення дезінформації в українському інформаційному просторі [6].

Пропонуємо ознайомитися з проєктом Media IQ, який спрямований на розвиток медіаграмотності та критичного мислення. Ми навчаємо студентів активно користуватися сайтами для перевірки інформації, навчання чітко розмежовувати факти і пропаганду.

Споживачі медіаінформації, учні, студенти, викладачі та все населення країни має можливість зареєструватися на онлайн курсі

Новинна грамотність, який спрямований на поширення медіаграмотності серед населення в умовах воєнного конфлікту. Для дітей є можливість ознайомитися з онлайн-грою, яка спрямована на перевірку вміння рятуватися від шкідливого інформаційного впливу. Для всіх бажаючих є можливість самостійно зареєструватися на дистанційному онлайн курсі Медіаграмотність для громадян, метою якого є надання базових знань у сфері медіа, ознайомити громадян з основними видами маніпуляцій і пропагандою, надати базові інструменти перевірки інформації та формування критичного мислення [8].

Великої уваги заслуговує Академія української преси, яка на власному сайті зробила добірку книг та презентацій з медіаосвіти та медійної грамотності. На платформі «Прометеус» та «ЕдЕра» вчителі, викладачі, студенти та всі бажаючі мають можливість безкоштовно пройти курси з медіаграмотності, цифрової гігієни та цифрової безпеки.

З метою перевірки інформації на достовірність, пошуку відомостей про організації, підприємства, юридичних та фізичних осіб є можливість скористатися великою кількістю державних реєстрів та онлайн-сервісів, які розміщені у вільному доступі в мережі Інтернет.

Формування медіаграмотності студентів безпосередньо пов'язано з удосконалення якості освітнього процесу, отримання фітбеку від здобувачів вищої освіти шляхом проведення опитування та розв'язання питань і проблем із створення позитивного психологічного мікроклімату, вирішення усіх питань, запитів, скарг, пропозицій від студентів. Ми практикуємо проведення циклу тренінгів для науково-педагогічних працівників. Постійно відбувається ефективна співпраця з Кременецьким центром зайнятості, учнями загальноосвітніх навчальних закладів краю.

У нашому дослідженні важливу роль відіграють напрями діяльності Валентини Потапової, викладача Кримського гуманітарного університету, яка однією з перших активно впроваджувала серед студентів елементи медіаосвіти. Студенти, що вивчали медіаграмотність, не піддалися пропаганді, коли Росія анексувала Крим [7].

В. Потапова створила громадську організацію «Центр громадянської освіти Альменда». Керувала Клубом соціального та правового кіно у Ялті, де під час занять застосовувала елементи медіаграмотності. Після переїзду з окупованого півострова до Києва займається громадською діяльністю. З 2014 року займається тренерською роботою з підготовки модераторів кіноклубів Docudays UA. В інтерв'ю MediaSapiens Валентина Потапова розповіла, чим важлива медіаграмотність в умовах гібридної війни та пропаганди, як медіаосвіта інтегрована у навчальний процес і чи українці стали більш критично оцінювати інформацію, яку отримують із засобів масової інформації.

Для автора медіаграмотність багато в чому тотожна розвитку критичного мислення, якому впродовж багатьох років В. Потапова приділяла важливу роль. Велика зацікавленість та мотивація, а також знайомства з О. Волошенюк (менеджер освітніх програм Академії української преси) В. Потапова активно впроваджувала в Кримському державному університеті «пілот» концепції медіаграмотності в Україні. Медіаграмотність стала одним із цікавих проєктів кафедри історії та правознавства. Тому на сьогоднішній день інноваційний розвиток університетів, командна робота, мотивація та підтримка з боку адміністрації всіляко сприяє впровадженню медіаосвіти в освітній процес закладів вищої освіти.

Викладачі в університеті мали бажання та можливість навчатися в школі з медіаграмотності, яку проводила Академія української преси. Цікава та актуальна інформація зацікавила викладачів, дізналися що фільм – це медіатекст, далі зацікавлення спонукало поповнювати свої знання, розібрали, що таке медіамеседж та основні елементи медіаграмотності.

На наступному етапі викладачі університету відкрили кіноклуб – «Клуб правового та соціального кіно». Під час занять показували студентам університету фільми та обговорювали після їх перегляду питання прав людини. Фільм – це продукт, з яким потрібно працювати, але треба знати, як це робити.

Набуті знання викладачі університету стали переносити до «Клубу соціального та правового кіно». Також почали впроваджувати та інтегрувати елементи медіаграмотності у навчальні дисципліни. На основі отриманого досвіду активні науково-педагогічні працівники написали книгу про те, як організувати дискусію з фільму: знаннями та вміннями ділилися з всіма охочими. З кожним роком, з інтерв'ю Валентини Потапової, кіноклуб, ставав дедалі популярнішим, і його постійно відвідувало вже до п'ятдесяти людей. Клуб став культурною подією у місті, і його відвідували не просто студенти а й всі бажані мешканці міста [7].

Кожен із нас повинен усвідомити, що має робити все можливе і все, що в їх силах, для розвитку медіаграмотності в нашій країні. Велася потужна інформаційна дія на людей: ті, які відвідували кіноклуб у Ялті, виявилися стійкими до гібридної інформаційної війни. Студенти, що вивчали медіаграмотність, не піддалися пропаганді, коли Росія анексувала Крим. Люди просто так не стають заангажованими, це результат планової інформаційної пропаганди. Під час такого впливу медіа закидаються різні небезпечні меседжі, такі як: «Крим – це Росія», і «Росія – велика країна». Якщо при цьому людина не має навичок медіаграмотності, то не розуміє, звідки це йде і сприймає таку інформацію як факт. Відвідувачі кіноклубу навчилися диференціювати такі повідомлення і були захищеними від такої дії. Саме медіаграмотність може захистити від гібридної війни, впливає на долю населення, країни.

На думку автора, такі цінні дисципліни, як «Права людини» та «Медіаграмотність», належать до питання національної безпеки. Елементи критичного мислення дуже важливо починати вивчати у початковій школі. Згодом у людини розвивається свого роду «щеплення», захист. Особистість не буде «інфікована» неправдивою чи гібридною інформацією [7].

В українському освітньому процесі ми намагаємося на всіх рівнях активно впроваджувати медіаосвіту, нею охоплено всі сфери та рівні шкільної освіти. Найголовніше завдання – не просто донести правильну, пра-

диву інформацію, дати не просто знання, а й навички медіаграмотності. У школі медіаграмотність інтегрується досить успішно, питання виникають з тими, хто закінчив школу, університет.

На сьогодні є велика всюдоступність до онлайн семінарів, тренінгів, вебінарів, курсів з медіаграмотності, які можна знайти у пошуковій системі. Є можливість ознайомитися з організацією: «Детектор медіа», Stopfake.org. Наявна велика кількість правдивої, якісної і всюдоступної інформації, сама людина вирішує звідки черпати інформацію і чи довіряти їй. Сьогодні соромно бути не грамотним у сфері медіа. Гібридна війна сформувала розуміння того, що медіаграмотність – це необхідна навичка сучасного суспільства.

Мешканці окупованих та прифронтових територій перебувають під впливом найпотужніших інформаційних потоків із Російської Федерації. Протистояти такому впливу дуже складно. Для цього потрібні навички, які дозволяють розрізнити пропаганду. Потрібно розуміти: вся інформація, що йде з Росії, спрямована проти України, її потрібно фільтрувати за допомогою прийомів медіаграмотності.

Російське телебачення на окупованих територіях впродовж дня багато разів транслює телепрограми спрямовані на «обробку» населення. Важлива порада, завжди аналізувати, що відбувається, якщо не здатні протистояти цьому – вимкніть телевізор або радіо. У Російській Федерації пропаганда про силу та могутність держави та армії йде з самого дитинства, проводиться вдома, в садочках, в школах, в закладах вищої освіти, у квітні 2022 р. країна-агресор почала випускати дитячі іграшки у вигляді військової техніки, яка бере участь у війні з Україною.

На початковому етапі вивчення медіаграмотності важливо використовувати прийоми, які називаються «графічними організаторами», коли ти намагаєшся занести на папір ті потоки інформації, з якими стикаєшся. Один із графічних організаторів, яким навчають на тренінгах, такий: треба включити якийсь канал, де йде випуск новин близько півгодини, та подивитися його з аркушем паперу. Пишемо: тема перша – президент поїхав до

якоїсь країни. Фіксуємо, скільки тривав сюжет (наприклад, півтори хвилини). Тема друга – така. Записуємо тезово, про що говорили, на що звертали увагу новини. Таким чином, ми коротко фіксуємо усі теми, які висвітлювалися [7]. Далі ми дивимося на аркуш паперу і думаємо, чи не придумані теми так, щоб залишити у глядача відчуття одного певного меседжу. Якщо тиждень подивитися новини з листочком, то це допомагає сформуванню навички зчитування меседжів із новин уже без листочка. Глядач навчиться аналізувати посилки з телебачення вже автоматично. Тоді стає зрозуміло, де відбуваються маніпуляції при подачі фактів [7].

В. Потапова зазначає: «Коли я востаннє була у Криму, то подивилася годинну підсумкову програму російського телебачення. Побачила, що цілих 42 хвилини із 60 було присвячено Україні. Спостерігається, що останнім часом Російське телебачення у підсумкових програмах дуже багато інформації розповідає про події в Україні. Не розповідають, що наприклад відбувається у Тюмені чи Челябінську, що на Колимі. У цих новин нема. Для глядача дуже небезпечно, якщо підсумкові тижневі випуски присвячені іншій країні. Не дивно, чому у людей формується фейкове та спотворене уявлення про те, що «Україна – це Росія». Є також велика аудиторія людей, які не хочуть аналізувати щось із конспектом у руках. Натомість просто хочуть подивитися випуск новин» [7].

У період навчання в закладах освіти рекомендуємо впроваджувати дисципліну «Критичне мислення на уроках історії». З історією дуже легко пов'язати питання медіаграмотності. Учням та студентам, необхідно наголошувати, що: «вся інформація, яку ви споживаєте, у первинному вашому сприйнятті має трактуватися вами як неправдива та піддаватися сумніву». Це їх завжди дивує. Люди часто не мають часу перевірити, правда це чи ні. «Чи будете ви їсти гриби, якщо не знаєте, безпечні вони чи ні? Ви спочатку це перевірите? Так само має бути з інформацією. Це питання безпеки [7].

Інформація, яка вас зацікавила, завжди потребує перевірки. Ту ж інформацію, яка

не зацікавила, не сприймайте. Інакше, якщо читати та дивитися абсолютно все, у цьому потоці можна «потонути». На запитання студентів, чи потрібно їм за такою логікою піддавати сумніву знання, які їм пропонують викладачі під час занять, відповідала, що це потрібно робити обов'язково. Адже викладач, відбираючи матеріали, міг порушити принципи об'єктивності та дати свою суб'єктивну оцінку. Потрібно навчитися ставити запитання до матеріалу, який отримуєте з будь-яких джерел. Студентам та учням потрібно бути відкритими, і не боятися ставити запитання» [7].

Занурюючись в інформаційну війну та спостерігаючи пости колег, друзів та знайомих, аналізуємо, наскільки змінилось життя кожного із нас. Наше відношення, сприйняття, реакції під час трагічної війни. Хтось закрився від соціальних мереж, а хтось навпаки знайшов розраду в спілкуванні та підтримці.

Висновки. На сьогоднішній день, спостерігаючи результати гібридної інформаційної

війни Росії проти України, яка на жаль переросла в повномасштабне вторгнення, ми впевнені: медіаграмотність – це життєво важлива навичка, яку має мати кожен. Це знання, які без перебільшення впливають на долю країни та на вектор її розвитку. Саме зараз ми українці створюємо свою історію, свою культуру, свою сильну та свідому націю.

Зазначене ще раз підтверджує думку про те, що медіаосвіту обов'язково потрібно впроваджувати на різних рівнях у закладах дошкільної освіти, у школі, від першого класу до випускного. Медіаграмотність потрібно формувати з самого народження. Критичне мислення – це основа медіаграмотності. Розвивати його потрібно починати з раннього віку. Розуміння понять «медіа текст», «медіа продукт», «ринок медіа» має вивчатися поетапно впродовж всього життя. Обізнаний в сфері медіа, значить озброєний.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо розробку методики формування медіаграмотності населення у закладах освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дмитренко О. Медіаграмотність. З чого почати Проєкт «Дружня школа» радить, як допомогти учням стати медіаграмотними. URL: <https://nus.org.ua/articles/mediagramotnist-z-chogo-pochaty/> (дата звернення: 20.04.2022).
2. Жилавская И. В., Медиаобразование молодежной аудитории. Томск : ТИИТ, 2009. 322 с.
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya (дата звернення: 24.04.2022).
4. Литовченко Н.О. Медіаосвіта як напрям освітнього процесу в дошкільному закладі. URL: <https://vseosvita.ua/library/mediaosvita-ak-napram-osvitnogo-procesu-v-doskilnomu-zakladi-283202.html> (дата звернення: 22.04.2022).
5. Медіаграмотність у початковій школі : посібник для вчителя / О. В. Волошенюк, О. В. Ганик, В. В. Голощапова, Г. А. Дегтярьова та ін. За редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова. Київ : ЦВП, АУП, 2018. 234 с.
6. Портал медіаосвіта і медіаграмотність. URL: <https://medialiteracy.org.ua/> (дата звернення: 15.04.2022).
7. Потапова Валентина «Изучавшие медиаграмотность студенты не поддались пропаганде, когда Россия аннексировала Крым». URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/23941/2019-12-14-valentyana-potapova-uzuchavshye-medyaagramotnost-studenty-ne-poddalys-propagande-kogda-rossiya-anneksirovala-krym/> (дата звернення: 15.04.2022).
8. Проєкт «Програма медіаграмотності для громадян». URL: <https://www.aup.com.ua/mediaosv/programma-mediaagramotnosti> (дата звернення: 14.04.2022).
9. Brown J. Media Literacy Perspectives. *Journal of Communication*. 1998. Vol. 48. Is. 1.

PECULIARITIES OF FORMING MEDIA LITERACY OF POPULATION IN MODERN INFORMATION SOCIETY

NOVAK TATIANA

PhD of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of the Chair of Theory and Methods of Preschool and Elementary Education
Kremenets Taras Shevchenko Regional Humanitarian and Pedagogical Academy

Introduction. The article reveals the problem of forming media literacy of population, development of critical thinking, protection from manipulation as a topical issue of the present. The leading role in solving this problem belongs to media literate teachers who would have thorough knowledge of media education and be able to use it practically, in preparing children for adulthood.

Purpose. The aim of the study is to analyze the features of the formation of media literacy of the population from birth and throughout life. Study of the gradual introduction of media education in preschool, secondary and higher education institutions, with the help of methodologically sound areas, forms, tools and exercises.

Methods. The analysis and generalization of data of scientific and methodical literature and information sources of the Internet is carried out; study and systematization of scientific sources in order to reveal the essence of the concept of “media literacy”, designing the gradual formation of media literacy of the individual from birth and throughout life.

Induction and deduction were used to clarify the causal relationships between pedagogical phenomena, generalization of empirical data based on logical considerations from specific to general.

Results. Sites, projects, portals, media resources, government registries and online services that help increase the level of competence of the population in the field of media have been investigated. Teachers’ activities, directions, schools, film clubs of media educational orientation have been revealed.

In primary school, media education is implemented through the content line “Exploring the media”, a manual for teachers “Media literacy in primary school”. The manual contains a large number of games and practical exercises for development of primary schoolchildren’s media competence, in particular the game “3 statements about me”. In secondary and high school, learning of media education should take place through the integration of media messages into all disciplines and topics, as well as learning “Fundamentals of Media Culture” in the 10th grade.

Originality. The essence of the concept of “media literacy” has been revealed, the gradual formation of the individual’s media literacy from birth and throughout life has been analyzed. It is pointed out that in preschool age awareness in the field of media is formed through the active involvement of administration, educators and interaction with parents, which involves selection, analysis and demonstration of cognitive and developmental media texts.

The fact that critical thinking is the basis of media literacy has been emphasized. It should be developed from an early age. Knowledgeable in the field of media is armed. Media literacy is a vital skill that everyone should have. It is the knowledge which, without exaggeration, affects the fate of the country and vector of its development.

Conclusion. Emphasis is placed on the fact that higher education institutions encourage teachers to increase the level of their media literacy by participating in courses, webinars and trainings. It is offered to introduce media education in higher education institutions in the process of studying compulsory and optional educational components, in particular “Fundamentals of Media Literacy”.

Keywords: media literacy, media education, modern information society, critical thinking, manipulations, fake information.

REFERENCES

1. Dmytrenko O. [Media literacy. Where to start The Friendly School Project advises on how to help students become media literate]. Available at: <https://nus.org.ua/articles/mediagramotnist-z-chogo-pochaty/> accessed April 24, 2022) [in Ukrainian].
2. Zhilavskaja, I. V. (2009) Media education of the youth audience. Tomsk: TIIT, p. 322 [in Russian].
3. Concept of Implementation of Media Education in Ukraine (New Edition). Available at: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_u_kraini_nova_redaktsiya/ (accessed April 24, 2022) [in Ukrainian].
4. Lytovchenko N.O. Media education as a direction of the educational process in a preschool institution]. Available at: <https://vseosvita.ua/library/mediaosvita-ak-napram-osvitnogo-procesu-v-doskilnomu-zakladi-283202> (accessed April 22, 2022) [in Ukrainian].

5. I'm in the media space: navchalna prohrama pochatkovoї shkoly zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv 1-yi rik vyvchennia / I. B. Ivanova, A. Yu. Kozhanova. Available at: http://www.aup.com.ua/ml/Program_mediaorostir_2017.pdf (accessed November 05, 2019) [in Ukrainian].
6. Portal of media education and media literacy. Available at: <https://medialiteracy.org.ua/> (accessed April 15, 2022) [in Ukrainian].
7. Potapova Valentyna. "Students who studied media literacy did not succumb to propaganda when Russia annexed Crimea". Available at: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/23941/2019-12-14-valenty-na-potapova-yzuchavshye-medyagramotnost-studenty-ne-poddalys-propagande-kogda-rossyya-anneksy-rovala-krym/> (accessed April 15, 2022) [in Ukrainian].
8. Project "Media Literacy Program for the Citizens". Available at: <https://www.aup.com.ua/mediaosv/programa-mediagramotnosti/> (accessed April 15, 2022) [in Ukrainian].
9. Brown J. (1998) Media Literacy Perspectives. *Journal of Communication*, vol. 48, is. 1.